



ΙΩΝΙΚΗ ΜΕΛΙΣΣΑ.

ΣΥΜΠΝΗ τῇ 14 Δεκεμβρίου 1850.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ.

Συνοπτικὸς βίος.

Δημοσθένης Δημοσθένους Πιανιεύς, ὁ περιφημότερος ῥήτωρ τῆς ἀρχαιότητος, ἐγεννήθη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἐννεηκοστῆς ὀγδοῆς Ὀλυμπιάδος, ἢ τὸ τριακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν πέμπτον ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἀπὸ πατέρα ἀρκετὰ πλούσιον καὶ ἰδιοκίτην σιδηρουργεῖου. Ἀλλ' ἤδη ἐπταετῆς ὢν μένει ὀρφανὸς τοῦ πατρὸς καὶ ὑποτὴν ἐπιτήρησιν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Κλεοβούλης καὶ τῶν ἐπιτρόπων. τοὺς ὁποίους ὁ πατὴρ του ἐπροσδιώρισεν, ἀλλ' οἱ ὅποιοι μᾶλλον ἐφρόντιζον νὰ πλουτίσωσιν αὐτοὶ ἀπὸ τῆς περιουσίας τῶν ὀρφανῶν, παρὰ νὰ καλλιεργήσωσι τὸ πνεῦμα τοῦ μικροῦ Δημοσθένους, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνατροφή ἔμεινεν οὕτως, σχεδὸν ὅπως διόλου πνευματικῆς. Εἰς τοσαύτην δ' ἕνεκα τούτου περιέπεσε χαυνότης, ὥστε οἱ συνηλικιώται αὐτοῦ τὴν ἐπινόμαζον Βέτιλον (ἣτο δὲ ὁ Βέτιλος μαλθακὸς τις καὶ θηλυπρεπὴς αὐλητής). Ἀλλ' ὁ ζέων καὶ πρὸς τὴν ῥητορικὴν τείνων νοῦς αὐτοῦ, ἂν καὶ πρὸς καιρὸν ἀπεναρκώθη διὰ τὴν ἀργίαν, δὲν ἤργισεν νὰ ἐξυπνίσῃ, ἀφορμὴν λαβὼν τὴν ἐξῆς.

Πολὺς ἐγένετο λόγος εἰς Ἀθήνας περί τινος συζητήσεως, ἀφορώσης τὰ κοινὰ τῆς πόλεως συμφέροντα καὶ πολλοὺς διὰ τοῦτο ἐνδιαφερόμενους. Αὕτη ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς οἰμίας ἀπάντων. Οἱ οἱ ἐλάμβανον μέρος, οἱ μὲν κατὰ, οἱ δὲ ὑπέρ. Ἐπλήσθη λοιπὸν καὶ ὁ νέος Δημοσθένης ζηλοῦ νὰ παρουσιασθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀκρατῶν εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ δήμου. Καλλίστρατος ὠνομάζετο ὁ εὐτυχὴς ῥήτωρ ὅστις ἐνίκησεν εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην, ἐκφωνήσας διακεκριμένον λόγον. Μετὰ πολλῆς δὲ προσοχῆς ἤκροάζετο αὐτὸν ὁ λαὸς, καὶ ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἐξοχὸν ῥήτορα, προέπεμψεν αὐτὸν ἐν παρατάξει μετὰ τὴν ἀγέρουσιν, καὶ ἐν θριάμβῳ

συνώδευσαν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν πλῆθος λαοῦ ἐπεφημούντος καὶ χειροκροτοῦντος, τὰ ἔξοχα αὐτοῦ προτερήματα. Ὁ νέος Δημοσθένης κατενύγει τὴν καρδίαν ἀπὸ τὰς εἰς τὸν Καλλίστρατον ἀπονεμηθείσας τιμὰς καὶ ἔτι πλέον ἀπὸ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἡ εὐγλωττία ἐφάνη ἐξασκούσα ἐπὶ τοῦ νοῦς αὐτοῦ καὶ ὁ τῆς δόξης ἔρως ἀνέσπασαν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀπραξίαν. Ἐκτοτε παραιτήσας πᾶσαν ἄλλην ἡδονὴν, παρεδόθη ὅλως εἰς τὴν ἐξοχὸν τέχνην τοῦ λέγειν, καὶ μαθητεύσας ὑπὸ τὸν Ἰσαῖον, τοῦ ὁποῖου ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἔντονος φράσις ἔθελγε αὐτὸν περισσότερον παρὰ τὴν γλυκεῖαν καὶ εἰρηνικὴν τοῦ Ἰσοκράτους ῥητορίαν, ἔγινε δὲ ὁπαδὸς καὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποῖου τὸ εὐγενὲς καὶ ὑψηλὸν ὕφος ἐθαύμαζε καὶ ἐσπούδαζε νὰ μιμῆται.

Δεκαεπταετῆς δὲ μόλις ἀγορεύσας κατὰ τῶν ἐπιτρόπων του, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ τοῦ ἀποδώσωσι μέρος τῆς περιουσίας του. Ἐνθαῤῥύνθεῖς δὲ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, ἐτόλμησε ν' ἀναβῇ καὶ τὸ βῆμα τῆς τοῦ δήμου συνελεύσεως καὶ νὰ δημηγορήσῃ, πλην δὲν εὐδοκίμησε. Ἐπειράθη καὶ δεῦτερον, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἤρίστευσε. Ἀθυμήσας δὲ ὀλοτελῶς, ἠθέλησε νὰ παραιτήσῃ ἐπάγγελμα, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀνίκανον διὰ τὰς φυσικὰς του ἐλλείψεις, αἵτινες τοῦ ἐφαίνοντο ἀδιόρθωτοι. Δειλία μεγίστη, φωνὴ ἀσθενὴς καὶ τραυλίζουσα, γλῶσσα στενοχωρουμένη, χειρονομίαι ἀκκατάλληλοι, ὕψους τῶν ὤμων ἀηδής, ἀπετέλουν τὴν ἀπαγγελίαν αὐτοῦ ὅλως δυσάρεστον, χωρὶς δὲ τῆς ἀπαγγελίας οὐδὲν κατορθοῦνται εἰς τὴν ῥητορικὴν. Τότε φίλος τις τοῦ Δημοσθένους, ἐνδοξὸς ὑποκριτής, τὸν ἐβούλησε εὐφρέστατα, δίδων εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν μεγάλην ἀνάγκην τῆς ἀπαγγελίας. Διότι ἰδὼν αὐτὸν ἀθυμοῦντα μὲν καὶ περίλυπον διὰ τὴν ὁποίαν ὑπέφερεν ἀποτυχίαν, ἀγνοοῦντα δὲ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ λόγος αὐτοῦ δυσηρέστησε, εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ προφέρῃ ὠραίους τινας στίχους τοῦ Σωφοκλέους, τὸ

ὁποῖον καὶ ἐξέτελεσεν ὁ Δημοσθένης μ' ὅσῃν ἐδυνήθη τελειώματα. Μετὰ τοῦτο τοὺς αὐτοὺς ἀπήγγειλε στίχους καὶ ὁ Σάτυρος, [ῥῆτως ὠνομάζετο ὁ ὑποκριτής], καὶ οἱ στίχοι ἐφάνησαν ὅλως διάφοροι καὶ ἄλλοι, ὅτε παρὰ τοῦ ὑποκριτοῦ Σατύρου ἀπηγγέλθησαν. Τότε ἐνόησεν ὁ καλὸς ἡμῶν Δημοσθένης, ὅτι ἡ ἀπαγγελία εἶναι οὐσιωδῶς ἀναγκαία εἰς τὴν ῥητορικὴν, καὶ ὅτι διὰ τὴν ἑλλειψιν αὐτῆς αὐτὸς δυσηρέστησε. Ὄθεν ἐνεθαρρύνθη καὶ ἐπεχείρησε νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς ἑλλείψεις, ἐνεκεν τῶν ὁποίων ἀπέτυχε.

Μηδὲν ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ σκοποῦ του ἐφείσθη. Ὑπὸ τρεῖς διδασκάλους ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ ἀπαγγέλλειν, ἦτο δὲ καὶ αὐτὸς εἰς ἐκτὸν αὐσιγηρότατος διδάσκαλος. Εἶναι γνωστοὶ οἱ παράδοξοι καὶ ἑκτακτοὶ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους κατέβαλε διὰ νὰ καταδαμάσῃ καὶ μεταβάλῃ τὴν φύσιν του. Φέρων χαλκίαια εἰς τὸ στόμα, ἀνερρίχῳ ἐπὶ ἀποτόμων βράχων, ἀπαγγέλλων πολλοὺς στίχους κατὰ σειρὰν, καὶ προφέρων ἐντόνως τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς συλλαβὰς, εἰς ὅσα πλειοτέρας ἀπῆντι ἡ προφορά αὐτοῦ δυσκολίας. Συνέκαμπε δὲ κατ' ὀλίγον τὰ ὄργανα αὐτοῦ εἰς καθαρὰν καὶ εὐχερῇ διόρθωσιν τῶν μακρυτέρων περιόδων. Περιδιάβαζων δὲ εἰς τὰς παραλίας αὐτὰς καὶ δημηγορῶν πρὸς τὰ ἐξαγριωμένα κύματα, ἀνελάμβανε θῆρος καὶ ἐξησκεῖτο κατὰ τοῦ πολυθροῦ βούου σάλου τῶν συνελεύσεων τοῦ λαοῦ. Ὅσάκις δὲ κατ' οἰκίαν ἐξησκεῖτο, ἐκρέμα εἰς τοὺς ὤμους του γυμνὸν ξίφος, διὰ νὰ τὸν ἐκενθυμίῃ, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς καταβιάσῃ ὅτε ἐξυψοῦντο ἀρεπῶς. Ἀπαγγέλλων δὲ κατ' ἰδίαν ἀπέναντι κατόπτρου, παρετήρει ἐν αὐτῷ καὶ τὰς σμικροτάτας ἑλλείψεις, τὰς ὁποίας παρέβλεψαν οἱ διδάσκαλοί του. Ἀφ' οὗ δὲ ἅπαξ τὰ κατενόει, ἡγωνίζετο ἀδιαλείπτως καὶ νὰ τὰ καταπολεμήσῃ. Διὰ τοιούτων πολυμόχθων ἀγῶνων ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, καὶ οὕτως ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν ἀπαγγελίαν, ὥστε ὁ ἀντίπαλός του Αἰσχίνης καὶ τοσοῦτον θαυμαζόμενος ἐπὶ ἐπιτυχεῖ ἀπαγγελίᾳ, ὡμολόγησεν, ὅτι καταβιάζει τὴν ἀξίαν τῶν λόγων τοῦ ἀντιζήλου, ἀπαγγέλλων αὐτούς.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ Δημοσθένης ἐπληροφορήθη τοσοῦτον καλῶς, ὅτι ἡ ἀπαγγελία, εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸν ῥήτορα, ὥστε πρὸς τὸν ἐρωτήσαντά. Ποῖον εἶναι τὸ πρῶτον εἰς τὴν ῥητορικὴν; ἡ ἀπαγγελία, ἀπεκρίθη. Ποῖον τὸ δεύτερον; ἡ ἀπαγγελία, ἐπρόσθεσε. Ποῖον τὸ τρίτον, ἡ ἀπαγγελία, καὶ πάλιν εἶπε. Διὰ τῆς ἀπαγγελίας δὲ ἐννοοῦμεν τὴν καλὴν παράστασιν, τὴν μνήμην, τὴν προφορὰν καὶ ὅλας τοῦ σώματος τὰς κινήσεις, ὑφ' ὧν συνοδεύεται ἡ προφορά. Καὶ τῷ ὄντι, ἐνῶ μὲ ἡγαθὴν ἀπαγγελίαν καὶ ὁ μετριώτερος τῶν ῥητόρων ἀρέσκει. Χωρὶς αὐτῆς, δὲν ἐπιδίδει οὐδ' ὅ τὰ μάλιστα εὐγλωττος ῥήτωρ.

Μολονότι δὲ ὁ Δημοσθένης ἦτο προικισμένος ἐκ φύσεως ἀπὸ τὰ μεγαλήτερα προτερήματα πρὸς τὸ συγγράφειν, ἐπεμελεῖτο ὅμως καὶ νὰ τὰ καλλιερῇ καὶ τελειοποιῇ διὰ τῆς σπουδῆς. Φιλοπονότητος ὢν, ἐγείρετο δι' ὀρθροῦ βαθείως καὶ δὲν ὑπέμενεν νὰ τὸν ὑπερβῇ εἰς τὴν ἐργασίαν οὐδ' ὅ τὰ μέγιστα φιλόπο-

νος χειροτέχνης. Διέταξε καὶ τῷ κατεσκευάσῃν ὑπόγειον σπουδαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον κατεκλείετο ὁλοκλήρους μῆνας, ξυρίζων τὸ ἡμισυ τῆς γενεᾶδος αὐτοῦ διὰ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξέλθῃ. Εἰς τοῦτο τὸ σκοτεινὸν ἀναχωρητήριον ὑπὸ τὸ φέγγος τοῦ λύχνου, μακρὰν ὀχλρῶν θορύβων, παρεδίδετο εἰς τὰς μελέτας, ἐλεύθερος παντὸς περισπασμοῦ. Οἱ δὲ ἔχθροί του ἐλθόντες περὶ τῶν προκριτοτέρων του λόγων ὅτι, ὅζου σιν ἐλαίου. Ἀλλ' αὐτὸς μὴ προσέχων εἰς τούτους τοὺς πειρασμοὺς, ἔχαιρεν ὁσάκις ἠδύνατο νὰ καυχήσῃ καθ' ἐκτὸν, ὅτι ἐν μάχῃ συνέγραψε τὸ καλὸν καὶ τέλειον, οὐδὲ εὐηρεστεῖτο νὰ ἐκφέρῃ εἰς φῶς εὐχερῶς καὶ αὐτοσχεδίως πρόστιχόν τι καὶ μέτριον. Ἀντιγράφας δὲ ὁσάκις τὸν Θουκυδίδην, τυνοικιῶθῃ μὲ τὸ ἀκριβὲς καὶ ἕντατον ὕφος τοῦ συγγραφῆς τούτου.

Ἐπέτυχε δὲ εὐνοϊκωτάτην εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἔμφυτα καὶ ἐπίκτητα αὐτοῦ προτερήματα. Διότι ὁ Φίλιππος, βασιλεὺς φιλόδοξος, πολιτικῶς ἐμπειρος, πολεμιστῆς δραστήριος, ἐχθρὸς τῆς ἀργίας, τὸ μὲν πρῶτον ἀσθενής, ἰσχυρὸς δὲ τὸ μετὰ ταῦτα καταστάς, προσέθετο νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Δίλος, ἐπιουρκία, ἀδικία, βία, τὰ πάντα ἦσαν παρὰ τῷ δυνάστη τούτῳ δίκαια μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του. Μὴ φειδόμενος χρημάτων διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὰς πόλεις, ὑπέβαλεν ὑπὸ τὸ κράτος του δυνάμει χρημάτων ἐκείνας τῶν πόλεων, ὧν τὰς πύλας δὲν ἠδυνήθη ἡ ἰσχύς τῶν ὀπλων του νὰ ἀνοίξῃ. Ἡγωνίζετο δὲ πρὸ πάντων νὰ ἐνσπερῇ διχονοίας μεταξὺ τῶν πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτω νὰ καταπολεμῇ τὰς μὲν, διὰ τῶν δὲ, τὸ ὁποῖον καὶ πολλάκις ἐπετύγγανε. Τὸ μεγαλῆτερον δὲ πρόσκομμα τῶν σχεδίων αὐτοῦ ἀνεφάνη ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ φιλοπατρίδος καὶ ἀόκνου Δημοσθένους. Καὶ οὕτως ἡ μὲν δραστηριότης τοῦ Μακεδόνης διήγειρε καὶ ὑπέτρεφε τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἀθηναίου, τούτου δὲ ἡ ῥητορικὴ δεινότης κατέστρεψε τοὺς ἀγῶνας ἐκείνου.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, δίχτυρος καὶ θαρράλεος ἐν ταῦτ' τῷ ζῆλωτῃ τῆς τῶν προγόνων εὐκλείας, ἀφιέρωσεν ὅλα αὐτοῦ τὰ προτερήματα εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ ἀπάσας τῆς Ἑλλάδος, ἀγωνιζόμενος νὰ διατηρήσῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν λόγων τὴν ἐλευθερίαν λαοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Φίλιππος διὰ τοῦ κράτους τῶν ὀπλων νὰ καθυποτάξῃ προσέθετο. Ἐξήντηλθεν ὅλα τῆς τέχνης αὐτοῦ τὰ βοηθήματα διὰ νὰ ἐξυπνίσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἀπὸ τὸν βαθὺν ὕπνον τῆς ῥαθυμίας, καὶ διδάξῃ αὐτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὰ ἀληθῆ αὐτῶν συμφέροντα, καὶ νὰ συνενώσῃ αὐτοὺς πάντας εἰς τὸ ὁμοφρονεῖν, καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ λησμονήσωσι τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν πάθη ἀπέναντι κοινοῦ καὶ ἐπιφόβου πολεμίου, ἀγωνιζομένου νὰ καθυποτάξῃ αὐτοὺς ἅπαντας μηδενὸς ἀποκλεισμένου. Διὰ ταῦτα ἄλλοτε μὲν πρόετρεπε τοὺς Ἀθηναίους εἰς υπεράσπισιν τῶν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πολεμουμένων, ἄλλοτε δὲ ὁδοιπορῶν πρὸς τοὺς συνωκειομένους τῷ Φιλίππῳ λαοὺς, τοὺς συνεχίνει διὰ τῆς ἰσχύος τῶν λόγων καὶ ἐμπνέων εἰς αὐτοὺς τὸ αὐ-

τὸ πνεῦμα, ὑφ' οὗ αὐτὸς κατεῖχτο, τοὺς κατέρρεε νὰ ἀποσπῶνται μὲν ἀπὸ τὸν δεινῆσιν τοῦτον, νὰ προσκολλῶνται δὲ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ἀληθεῖς καὶ εὐλικρινεῖς αὐτὸν φίλους καὶ προθύμους προστάτας. Καὶ τέλος ἡ πλεονεξία τοῦ Φιλίππου ἤθελε καταδαμασθῇ καὶ τιμωρηθῇ, ἐὰν ὁ Δημοσθένης ἤθελεν εἶσθαι καὶ ἀγαθὸς στρατηγός, ὡς ἦτον ἐνδοξος ῥήτωρ, ἢ ἐὰν τοῦτόν τιμιον αἱ Ἀθῆναι ἤθελον ἔχει τότε στρατηγόν, ἔχοντα δεξιότητα ἴσῃν τῇ εὐγλωττίᾳ τοῦ Δημοσθένους. ὁ μέγας λοιπὸν οὗτος ῥήτωρ δημηγορῶν εἴτε εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, εἴτε εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, πάντοτε ἐπειθε, καὶ οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ ἀπείρχοντο ἀείποτε πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐβάλλωσιν εἰς πρᾶξιν τὰς συμβουλὰς του.

Ἀλλ' ἐν τούτοις τί ἀπαντῶμεν εἰς τὸν ἔξοχον καὶ ἔκτακτον αὐτὸν ῥήτορα; Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀπλούστερον καὶ φυσικώτερον παρὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ. Δὲν ἀπαντῶμεν παρ' αὐτῷ τὰ παράτολμα ἐκεῖνα σχήματα, διὰ τῶν ὁποίων προικίζονται ἀπὸ λόγον καὶ αἰσθησιν, ὄντα ἄφωνα καὶ ἀναίσθητα, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐξεγείρονται οἱ νεκροὶ ἀπὸ τὸν τάφον διὰ νὰ ἀποτείνωμεν πρὸς αὐτοὺς ἐρωτήσεις ἢ νὰ ἀκούσωμεν παρ' αὐτῶν λόγους. Ὀλίγας εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ ἐκ τῶν ἐκπληκτικῶν ἐκείνων εἰκόνων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἀνυψοῦται, καὶ εἰς ἑκστασιν φέρεται. Ἐκ τῶν λαμπρῶν ἐνθυμημάτων ἐκείνων ἐννοῶν, διὰ τῶν ὁποίων συναρπαζόμεθα καὶ ἐκθαμβούμεθα σπανίως καθορῶμεν παρ' αὐτῷ τὴν πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐκείνου τοῦ ὕφους, τὰς λαμπράς ἐκεῖνας ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξ ὑπαρχῆς ἐκθαμβοῦσι τὰ ὄμματα καὶ γοητεύουσι τῶν ἀκροατῶν τὰ ὦτα. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι σχήματα παρὰ τῷ Δημοσθένει ὑπάρχουσι μάλιστα πολλὰ καὶ τοσοῦτον πλείονα καθ' ὅσον αἱ ἐκφράσεις του εὐρίσκονται φυσικώτεροι. Διότι τὰ σχήματα δὲν εἶναι καθὼς θέλουσι τινὲς νὰ τὰ ὀρίσωσι, τρόποι ἐκφράσεις δι' ὧν ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὸν συνήθη καὶ φυσικὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι, ἀλλὰ μάλιστα τὰ μεταχειριζόμεθα συχνότατα, ὅταν ἀκολουθῶμεν τὸν φυσικὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι καὶ οὕτως ἢ διάλεκτος τοῦ λαοῦ μεταχειρίζεται πολὺ πλείονα σχήματα ἢ τὴν τῶν ἐγκρίτων, διότι ἐκεῖνη εἶναι καὶ ἀπλουστερά καὶ φυσικώτερα. Ὅσα λοιπὸν ἀπαντῶμεν σχήματα παρὰ τῷ Δημοσθένει, εἶναι ἀείποτε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡ φύσις αὐτὴ ὑπαγορεύει, καὶ οὐδέποτε ὅσα ἡ τέχνη διδάσκει. Ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος τούτου εἶναι σειρὰ πλείων ἐκφερομένων μὲ οἰκειότητα καὶ ἐμπνεομένων ἀπὸ τοῦ καλοῦ τὴν αἰσθησιν. Ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον δανείζεται ὁ ῥήτωρ ἀείποτε τὴν διάλεκτον ταύτην καὶ τὰς ιδέας αὐτάς, τὰς τοσοῦτον ἀπλὰς καὶ συνήθεις φαινομένας καὶ ὅμως μηδὲν περιεχούσας ταπεινὸν καὶ τετριμμένον, ὁ Δημοσθένης σκέπτεται, συλλογίζεται, ἀλλὰ τοὺς συλλογισμοὺς του ἐξωογόνησε τὸ κραταῖον πνεῦμα φαντασίας γονιμοτάτης· ἔλαβον νὰ εἰπῶ οὕτω ψυχὴν καὶ σῶμα. ὁμιλοῦσι, ἐργάζονται, κινεῖνται, προ-

βαίνουν διὰ μακρῶν ἐρημάτων, καὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ σχήματα λιαν ὑψηλὰ, λιαν σοβαρά· καὶ ὁ ῥήτωρ ἀπεκδυθεὶς εἰς τὸ στάδιον αὐτοῦ μετὰ ὀρμητικωμάτων κινήσεων, τὸν κεραυνὸν ἔχων ἀνὰ χεῖρας, τὸ πῦρ δὲ εἰς τὰ ὄμματα, προβάλλει, διασύει, καταδραφίζει. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνθέξωμεν εἰς τὰς προσβολὰς του, ὑποχωροῦμεν· ἀλλ' ἡ ἥττα ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς ποθεινῇ, διότι ἀγαπῶμεν νὰ ὑποχωρῶμεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἀπλούστερον ὁ Δημοσθένης συλλογίζεται, ἀλλὰ μὲ τὸ ἐνθερμὸν ἐκεῖνο ὕφος, τὸ καταθέλον τὴν καρδίαν καὶ φωτίζον τὸ πνεῦμα. Αἱ ἀπλὰι μὲν καὶ εὐλογοὶ, καὶ καταπληκτικαί, ἀνείποτε πεπυρωμένα ἀπὸ τοῦ πνεύματός του τὸ πῦρ, ἐνδυμένα ἐνίοτε σχήματα, ἀλλ' εἰς σχήματα φυσικῶς καὶ χωρὶς εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἐμπνεόμενα, φαίνονται ἐξακοντιζόμενα εἰς τὴν ψυχὴν κατ' ὥθησιν ἰσχυρὰν καὶ σχεδὸν ἀκάθεκτον. Αἱ δ' ἐξ ὧν αὐταὶ αἱ σκέψεις συνίστανται ἰδέαι συνωθοῦνται καὶ ἐπακολουθοῦσι μὲ ταχύτητα χωρὶς ν' ἀφίσσωσι κενὸν οὐδὲ νὰ συγχέωνται· καὶ μᾶς καθυποτάσσουσι κατὰ τοσοῦτον εὐχερέστερον, καθόσον εὐαρέστως ὑποφέρομεν τὸ κράτος τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος φωτίζει καθυποτάσσων.

Οὕτω π. χ. τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνό χωρίον τὸ περὶ Στεφάνου λόγου, ἐνθα ὁ Δημοσθένης θέλει ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δὲν ἔπαισαν ἀνυπερβόντες τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην πρὸς τὸν Φίλιππον. Τὸ ἔξοχον τοῦτο χωρίον, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον δικαίως ἐπαινῇ καὶ τοσοῦτον ἐπιτηδεύει ἐρμηνεύει ὁ Λογγίνος, δὲν εἶναι τί ἄλλο, εἰμὴ ἀπλούστατος συλλογισμὸς μετασχηματισμένος εἰς σχῆμα. Οὐχὶ ὡς Ἀθηναῖοι, ἡδύνατο νὰ εἰπῇ ἀπλῶς ὁ Δημοσθένης, δὲν ἡμᾶρτε ἀναλαβόντες τὸν ὑπὲρ τῶν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας κίνδυνον, διότι τοῦτο πράξαντες ἐμμήθητε τοὺς προγόνους σας. Ἐὰν τις γνέῃ ὑμᾶς πρέπει νὰ γνέῃ καὶ ἐκείνους. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι ἐπαίρωνται διὰ τεινῆς πράξεως πρέπει εἶναι νὰ ἐπαίρησθε καὶ ὑμεῖς· ἀλλ' ὁ ῥήτωρ μὲ στροφὴν αξιοθαύμαστον καὶ καινοπρεπῆ, πυρῶνει τὴν ψυχὴν τῶν Ἀθηναίων, παριστῶν τοὺς προγόνους αὐτῶν ὡς Θεοὺς τινες, εἰς τοὺς ὁποίους ὀρκίζεται, λέγων . . .

Εἶναι δὲ ὁ Δημοσθένης αξιοθαύμαστος, οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἰσχὴν καὶ σφοδρότητα, ὑπὸ τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συμπλοκὴν τῶν ἰδιότητων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ἀσυμβίβαστοι. Ἐκπληττόμεθα ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον, τὸν ἐπίσης ἀπλοῦν καὶ ὑψηλόν, εὐγενῆ καὶ οἰκεῖον, ἀκριβῆ καὶ ἐναρμόνιον, σφοδρὸν καὶ κανονικόν, κραταῖον καὶ λεπτόν, πλήρη καὶ ὀρμητικόν, ἐπεξεργασμένον καὶ φυσικόν, καὶ τὸ παραδοξότερον δραστήριον καὶ κομψόν. Διότι τὸ ζέον καὶ κραταῖον τοῦ Δημοσθένους πνεῦμα συνέδεσεν ὅλας τὰς χάριτας, ὅλας τὰς λεπτότητας τοῦ ἀττικισμοῦ. Λέγει δὲ ὁ Κικέρων ὅτι, οὐδὲ αἱ Ἀθῆναι αὐταὶ ἦσαν ἀττικώτεροι τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ῥήτορος. Καὶ κατὰ τὸν Κικέρωνα ὁ ἀττικισμὸς συμβιβάζεται πρὸς πάντας τοὺς

τρόπους τοῦ ἐκφράζεσθαι μὴ ἐξαιρουμένου οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ὕψους.

Εἶναι δὲ ὁ ἄττικισμὸς καθ' ἡμᾶς εὐγενὴς τις καὶ ἐκθαμβωτικὴ ἀπλότης, διαρκὴς τις κομψότης, ἐν-σχυομένη διὰ τρόπων ἐκπληκτικῶν καὶ διεγερτικῶν· τίποτε ἔκτακτον δὲν περιέχει εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ἐν-νοιῶν· ἔχει δὲ εἰς τὰς περιόδους λεπτότητά τινα, γοητεύουσαν διὰ θελητήρων τῶν ὁποίων δὲν καθορῶ-μεν τὸ αἷτιον. Τοῦτο μόνον γινώσκοντες τοὺς ἐκλε-κτοὺς τῶν ἄττικῶν συγγραφέων, εἶε δηλαδὴ ἐγχα-τεύθημεν, κατεβέβλημεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Πατερήρησα ἀναγινώσκων αὐτοὺς, ὅτι μὴ ἐξετάσαν-τες ἄλλο ἢ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, πιστεύου-μεν ὅτι τὰ πράγματα ἦσαν τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς σπουδῆς των. Ἐπιστατοῦντες δὲ τὰς νοητικὰς ἡμῶν δυνάμεις εἰς μόνον τὴν ἐκλογὴν καὶ διάθεσιν τῶν λέξεων, νομίζομεν πάλιν, ὅτι εἰς τίποτε ἄλλο δὲν προεῖχον, εἰμὴ εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν φράσεων καὶ τὸ πνεῦμα ἡ-μῶν ἀσχολεῖται ἢ θέλγεται ἀπ' ὠραλίους καὶ τερ-πνὰς ἰδέας, καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἀκοὴ ἡμῶν γοητεύεται ἀπὸ ἀρμονίαν ἐπίσης ὠραίαν, ὅσον ἐρρωμένη καὶ σύν-τονον. Παρετήρησα ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς τοὺς Ἀττικούς συγγραφεῖς, τὴν ὠραίαν ταύτην ἐντέλειαν, τὴν ἀπλὴν καὶ φυσικὴν, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε καὶ θέλει ἀποτελέσει ἀείποτε τὴν ἐντέλειαν τῶν συγγραμμάτων. Ἄν καὶ ὁ Δημοσθένης εἶναι πλήρως ἰσχύος, ἐμφαίνει ὅμως παν-ταχοῦ τὴν Ἀττικὴν ἐκείνην λεπτότητα τὴν τοσοῦτον ἐκχωμιαζομένην καὶ τοσοῦτον σπανίαν· καὶ ἐνῶς τοὺς πλείστους τῶν συγγραφέων ποῖα τις ἐπιτηδεύσεις καὶ τέχνη τις λίαν προφανῆς καταδεικνύουσιν ἀείποτε σχε-δὸν σπουδὴν καὶ μέριμναν, παρὰ τῇ Δημοσθένει ὁ καρπὸς τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῆς ἐργασίας, εἶναι τὸ κα-τακρύπτειν τὴν τέχνην καὶ παρέχειν εἰς τὴν φράσιν ἰδέαν καὶ κίνησιν τῆς ἀπλουστάτης φύσεως.

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΑΙΣΧΙΝΟΥ.

Ἀισχίνης ὁ Ἀτρομήτου, εἰς τῶν δέκα ῥητόρων, ἔβλεπε μετὰ δυσαρρεσκείας ῥήτορα τοιοῦτον, οἷος ὁ Δη-μοσθένης, χωρὶς τοῦ ὁποίου αὐτὸς ᾔθελε πρωτεύει εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὴν ἦτον ἀνταγωνιστὴς μόνον αὐτοῦ [ἀλλ' ὁ ἀνταγωνισμὸς πλησιάζει εἰς τὴν ζηλο-τυπίαν, ἡ δὲ ζηλοτυπία εἰς τὸ μῖσος]. Ὄθεν ἐντὸς ὀλίγου κατέστη ἀδιάλλακτος αὐτοῦ ἐχθρὸς, καὶ μάλιστα ὅταν κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς παρανομήσας εἰς πρεσβείαν πινὰ πρὸς τὸν Φίλιππον. Ἡ ζηλοτυπία δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ μῖσος μετριάσθεντα διὰ τινα χρόνον, διηγέρθησαν καὶ ἐξεβράγχσαν πάλιν μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, ὅτε ἐπρωτάθη νὰ στεφανώσῃ τὸν Δημοσθένην χουστῇ στε-φάνῳ, τὸ ὅποιον ἦτο πολῦτιμος ἀνταμειβή διδομένη δι' ἐκδουλεύσεις ἀνθρώπων τὰ μάλιστα ὠφελήσαντων τὴν πατρίδα. Διότι ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐκλεχθῇ ἐπιστάτης τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐξήρκεσεν ἡ

προσδιορισθεῖσα ποσότης τῶν χρημάτων, ὁ Δημοσθένης ἐ-πρόσθεσε γενναιοψύχως τὰ ἐλλείποντα, καὶ δὲν τὰ συμ-παρέλαθεν εἰς τὸν λογαριασμὸν, ἀλλὰ τὰ ἐγάριεν εἰς τὸν δῆμον, πολίτης δὲ τις, ὁ Κτησιφῶν, ἔγραψε ψήφι-σμα νὰ στεφανώσῃ χουστῇ στεφάνῳ τὸν Δημοσθέ-νην, ὡς πολίτην καλὸν καὶ ἀγαθόν, ὅστις ὑπηρετήσας πάντοτε καλῶς τὴν πόλιν καὶ ἦτο πρόθυμος νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς. Ὁ Αἰσχίνης δὲ μὴ δυ-νάμενος νὰ ὑπομείνῃ τὰς τιμὰς, καὶ τοὺς ἐπαίνους, οἱ ὁ-ποῖοι ἀποδίδοντο εἰς τὸν μισθὸν ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ, κατεπολέμησε τὸ ψήφισμα, ὡς ἐναντίον τῶν νόμων. Κατηγόρησε δὲ τὸν Κτησιφῶντα, ὡς παραβάτην τῶν νόμων τριχῶς. Πρῶτον μὲν, διότι ἐπρότεινε γνώμην νὰ στεφανώσῃ τὸν Δημοσθένην, εἰ ὑπευθύνων ὄντα, ἐναν-τίον τῆς διατάξεως τοῦ νόμου μὴ σ π ε ρ α ν ο ὖ σ θ α ι, ἄ ρ χ ω ν ἐ ν τ ὸ ς τ ῆ ς ἄ ρ χ ῆ ς α ὗ τ ο ὗ, Δεύτερον διότι ἐζήτηε νὰ κηρυχθῇ ὁ στέφανος εἰς τὸ θέατρον ἐναντίον τῆς διατάξεως νόμου τινος, ὅστις ἐάν τινα στε-φανώτῃ ὁ δῆμος, προσδοκᾷ νὰ κηρύττεται ὁ στέ-φανος εἰς τὴν Πνύκα. Τρίτον τέλος πάντων, διότι ἐξε-θεσε ψῆδην εἰς τὸ ψήφισμα, παριστάων τὸν Δημοσθέ-νην πολίτην πιστὸν καὶ ζηλωτὴν, μὴ ὄντα οὔτε τῶν οὔτε τὸ ἄλλο. Φαίνεται δὲ, ὅτι ὁ Αἰσχίνης διὰ τοῦτο μόνον κατηγορεῖ τὸν Κτησιφῶντα, διότι ἐμίσει τὸν Δη-μοσθένην· ἐπειδὴ εἰς τοῦτο πρὸ πάντων ἐνδιέτριβε, ὅτι δηλαδὴ ὁ Δημοσθένης ἦτο πρῶτος μισθωτὴς τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ ἀρχηγὸς πρωταίτιος τῶν δυ-στυχημάτων αὐτῆς.

Ἡ κατηγορία ἤρξατο τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ἡ δίκη ἐγένετο τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐκατοστῆς δωδεκάτης Ὀλυμπιάδος τοῦ ἄρχοντος Ἀρι-στοφάνους, καὶ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀ' λεξάνδρου, καθ' ὃν ἤδη καιρὸν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἦτο κύ-ριος τῆς Ἀσίας. Συνέδραμον δὲ πρὸς τὴν δίκην ταύτην πανταχοθεν τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἰς ἕκτακτον θέαμα, καὶ ἦτο τῶνόντι τοιοῦτον, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ὠραιότερων, διότι ἔμελον νὰ ἴδωσιν ἀντιπαλύνοντας τοὺς δύο με-γίστους ῥήτορας τοῦ οἴωνος, καὶ τοὺς ἀμφοτέρους ὑπουργοὺς, ὑπηρετήσαντας πολλάκις τὴν πόλιν καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀμφοτέρους διαθέρμους διὰ τὸ προ-σωπικὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον, καὶ τὸ ζωηρότατον ἀμοι-βαῖον μῖσος. Τὸ ἐπίσημον καὶ ἀξιόλογον τοῦ ἀντικει-μένου αὐτῶν, ἡ προσδοκία πολυαριθμοῦ ἀκροατηρίου, τὴν ὁποίαν ὀφείλον νὰ δικαιώσῃ, τοὺς ὑποχρέωνον νὰ ἐξαντλήσωσιν ὅλα τῆς ῥητορικῆς αὐτῶν δεινότητος τὰ εοθηματά. Καὶ δὲν θέλομεν μεταχειρισθῇ ὑπερβολὴν λέγοντες περὶ τῶν δύο τούτων λόγων, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀριστουργήματα, *δυνάμειν νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς κα-ρὴν τελειότητος, καὶ ἐξόχου ῥητορικῆς δεινότητος*. Εἰς τὸ προῖμιον τοῦ λόγου τοῦ ὁ Αἰσχίνης (τοῦ ὁποίου δίδωμεν ἥδη τὴν ἀνάλυσιν) ἐκφράζει πρῶτον εὐχὰς πε-ρὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εὐκοσμίας ἐν τῇ δημοκρατείᾳ καὶ τὴν λύπην του περὶ τῆς ὑπαρχούσης ἀκοσμίας, καὶ οὕτω δεικνύει τὴν μεγίστην ἀξίαν τῆς κατηγορίας αὐ-τοῦ, ἥτις γινομένη ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν νόμων καὶ τῆς δημοκρατίας, ἐνδιαφέρει οὕτω καὶ τοὺς δικαστὰς ἰδίως καὶ ἅπαντας τοὺς πολίτας ἐν γένει. Δὲν ἐμφαίνει δὲ τὴν διαίρεσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπαρου-οῖσεν εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς κατηγορίας του· διαιρεῖ δὲ τὸν λόγον εἰς τρία μέρη, κατηγορῶν τὸν Κτησιφ